

RECENZII

Marius Augustin Drăghici (ed.), *Lucian Blaga, filosof al științei*, București, Editura Academiei Române, 2022, 209 p.

Realizarea acestui volum valorifică lucrările proiectului de grant intitulat „Stil spiritual și cunoaștere în filosofia lui Lucian Blaga. O reevaluare în lumina epistemologiei istorice contemporane”, din cadrul programului Granturile Academiei Române 2019–2021, subprogramul „Științe umaniste” prin care s-a investigat importanța și originalitatea contribuției epistemologice a lui Lucian Blaga în cadrul curentului istorist din filosofia științei, cu o posibilă reconstrucție a concepției epistemologice a filosofului român. În volum sunt abordate cu prioritate teoria „stilurilor de raționare” (analizate de Ludwick Fleck, Alexandre Koyré și Thomas Kuhn, care de aici a conceput noțiunea teoretică de paradigmă) și „epistemologia istorică” (inițiată de Th. Kuhn), orientări de actualitate în filosofia științei, aflate în plină dezvoltare. Un interes deosebit a trezit analiza unei lucrări mai puțin investigate din opera de filosofie a științei a lui Lucian Blaga, *Experimentul și spiritul matematic* (elaborată mai târziu, în perioada 1949–1953).

Volumul reunește un număr de șapte analize aprofundate, dedicate acestor direcții de cercetare din opera de filosofie a științei a lui L. Blaga, menționate mai sus. Capitolele abordează însă o mare diversitate de aspecte fără a diminua o dimensiune remarcabilă integratoare a epistemologiei lui Blaga.

Editorul citează o perspectivă cuprinzătoare și valoroasă de analiză a epistemologiei blagiene, nu doar ca un omagiu adus colegului prea timpuriu plecat dintre noi, Gabriel Nagâț, ci și datorită forței cuprinzătoare și elocvente a analizei făcute acestei epistemologii: „Printr-o impresionantă intuiție și o excepțională creativitate Blaga reușise să înțeleagă, chiar din anii 1920 (*Cultură și cunoștință* – 1922, *Filosofia stilului* – 1924), faptul că analiza conceptuală a științei, de inspirație pozitivist-logică, eludează aspecte importante ale evoluției cunoașterii de tip științific – mai presus de orice, determinările cultural-istorice ale acesteia. Anticipând (...) acea viguroasă orientare istorică ce avea să se impună, din a doua jumătate a secolului trecut, în domeniul analizei filosofice a științei, Blaga a imaginat (...) o metodă proprie (o metodă „stilistică”) și un aparat conceptual care să-i permită, în consecință, o examinare mai aplicată și mai cuprinzătoare a acestui tip de cunoaștere și, totodată, o evidențiere mai clară a specificului ei în raport cu alte forme de creație, dar și a similitudinilor cu ele. Convins fiind că orice creație științifică este condiționată de «coordonate stilistice, [...] susceptibile de o formulare mai mult sau mai puțin conceptuală», Blaga observa că nici un istoric al științelor nu se gândise să scrie «o istorie a fizicii [...] sau a altor științe naturale, în perspectivă stilistică», iar acest lucru s-a răsfrânt asupra filosofiei științei, care nu a sesizat «înrăurirea factorilor stilistici asupra teoriilor, icoanelor, schemelor și asupra orientării spiritului *observer*». Or, intervenția unor factori stilistici ar fi dovedită chiar de caracterul constructiv pe care îl manifestă creația științifică, din moment ce propune «plăsmuirii teoretice cu privire la latura ascunsă a fenomenelor». El se gândea, așadar, la o istorie a științelor *în perspectivă stilistică*, prin care să-și confirme teza despre «influența determinantă a categoriilor stilistice asupra conținutului și structurii însăși a plăsmuirilor teoretice».”¹

Primul capitol este semnat de Mircea Flonta, specialist invitat în mod special în deschiderea investigației cu o valoroasă rememorare întemeietoare a lucrării sale din 2015, ce argumentează, în

¹ Fragmentul citat este din studiul lui Gabriel Nagâț, „Variatăți ale cunoașterii și câmpuri stilistice în filosofia lui Lucian Blaga” (în *Studii de epistemologie și de teorie a valorilor*, vol. VI, editori Al. Surdu, M.A. Drăghici, G. Nagâț, București, Editura Academiei Române, 2020, pp. 33–48), preluat în cuprinsul acestui volum.

„O voce care nu a mai fost auzită: Lucian Blaga și reorientarea istorică a filosofiei științei”, statutul de precursor al lui Blaga, al curentului istorist din filosofia științei, importanța sa chiar într-o „pregătire” a receptării unor concepte centrale în filosofia științei de orientare istorică, spre exemplificare, „paradigmă” și „program de cercetare științifică”. Nu este întâmplător faptul că mai multe capitole din volum fac referire la acest text.

Capitolele următoare intitulate „Cunoaștere metafizică și cunoaștere științifică la Lucian Blaga” și „Considerații despre evoluția epistemologiei istorice franceze”, semnate de Oana Vasilescu, delimitează specificul concepției epistemologice a lui Lucian Blaga, în lumina orizontului teoretic al operei blagiene, analizat într-o relaționare cu aparatul conceptual din metafizica sa, a cărui originalitate metaforizantă pe alocuri eclipsează sensurile epistemologice. Astfel, epistemologicul este asociat unei perspective stilistice care dă seama și despre spiritul uman și despre cunoaștere. Totodată, specificul epistemologiei sale reiese și din demersul comparativ. Contribuțiile epistemologice ale lui Duhem, Bachelard și Foucault sunt mai întâi evocate pentru a stabili o direcție definitorie a curentului istorist: „integrarea perspectivei istorice în creația și în construcția științifică efectivă”. Gândirea științifică contemporană face recurs la istorie și din considerente care țin de o dinamică metodologică și conceptuală specifică modernității și contemporaneității, cu atât mai mult. În acest sens, a gândi critic anvergura, rolul și limitele ideii de progres științific devine ceva inevitabil în analiza prezenței unei dimensiuni istorice a diverselor domenii ale științei. Pierre Duhem a propus o filosofie istoristă a fizicii: „în fizică, singurul mijloc de a corela judecățile formale ale teoriei cu materia faptelor pe care aceste judecăți trebuie să le reprezinte, și aceasta evitând pătrunderea ilicită a ideilor false, este acela de a justifica fiecare ipoteză esențială prin istoria ei”². De aici filosoful consideră că omul de știință trebuie să fie epistemolog, iar epistemologul trebuie să fie istoric al științei, pentru o permanentizare a reflecției metodologice, apreciată ca centrală în justificarea ipotezelor. Bachelard contribuie epistemologic prin reflecția asupra raporturilor dintre conștiință și realitate, cunoașterea rațională și cunoașterea afectivă, pe fundalul unei reflecții despre „obstacolele epistemologice”, sursele erorilor în procesul de cunoaștere, a asigurării „certitudinii științifice” și a rolului psihanalizei în tentativa de desubiectivizare a analizelor privind realul și „realitatea”. Oana Vasilescu arată că există o serie de asemănări între concepția lui Blaga și cea a lui Bachelard, între care evidențiază mai ales natura cunoașterii de tip II (luciferice), care înaintează prin perpetua „deschidere-închidere” de mistere. Spre deosebire de Bachelard, Michel Foucault, în *Arheologia cunoașterii*, abordează din perspectiva duratelor lungi (secolul, epoca) fenomenele de ruptură și discontinuitate (de care este și Bachelard interesat) pentru a evidenția continuitățile și semnificațiile acestor continuități. Pentru Foucault, la fel ca și pentru Georges Canguilhem, istoria unui concept nu e în totalitate parcursul rafinării progresive a acestuia, analizând și pluralitatea istoriilor, scara microscopică și macroscopică a istoriei științelor, redistribuirile recurente creatoare de „trecuturi” într-o cronologie discontinuă a rațiunii, cu trasee aparte de resemnificări (dând demersului complexitate și prin interpretări privind metoda aferezei).

Capitolul lui Gabriel Nagăț reprezintă un demers de „actualizare” a epistemologiei lui Blaga în confluență cu investigația realizată de Mircea Flonta și pe fundalul studiilor contemporane. Un rol important îl joacă în acest context analitic termenul *Denkstil*, central pentru L. Fleck și cercetarea stilurilor de gândire științifică. Abordarea stilistică deschide oportunitatea unui demers comparativ între contribuția lui Blaga și cele ale lui A. C. Crombie și Ian Hacking. „Specificitate culturală” a investigației științifice occidentale intră în dialog cu specificitatea culturală românească, autorul discutând „examinarea identității științei naturii în cadrul unei culturi intelectuale”, în vederea unei „taxonomii a stilurilor”. Vorbim astfel despre stiluri în corelație cu concepția despre natură, cu formarea conceptului științei, dar și în ceea ce privește adecvarea metodelor de cercetare, ale scopurilor științifice sau ale angajamentelor și așteptărilor intelectuale privind cercetarea. Angajamentele și dispozițiile intelectuale ale unei culturi conduc la constituirea unor stiluri de cunoaștere. Pe direcția cercetării lui Crombie,

² *Ibidem*, p. 444.

Nagât discută ca „stiluri de gândire științifică, sau metode de investigare și demonstrație științifică”: taxonomia, analiza statistic-probabilistă, metoda analizei genetice, metoda postulării sau demonstrării, metoda experimentală, modelarea ipotetică. Deosebit de interesantă este în analiza realizată de Nagât paralela dintre Blaga și Hacking, în care se remarcă ideea centrală și la Hacking, și la Blaga, conform căreia un nou stil de raționare implică introducerea unor noi obiecte de studiu și tipuri de explicații. La Hacking, un nou stil de raționare „își definește propriile criterii de adevăr, validitate și obiectivitate (...) se întemeiază pe *capacități cognitive influențate de factorii culturali*”³. La Blaga, în volumul *Știință și creație* (1942), discuția despre cunoașterea de tip II, „luciferică”, conduce la ideea că „«adevărul» este produs și judecat după alte criterii decât în cadrul cunoașterii de tip I”, iar „așa-zisele «adevăruri», la care parvine cunoașterea de tip II, poartă pecetea sau stigmatele categoriilor stilistice, inexistente în cadrul cunoașterii de tip I”, implicând că „unui om de știință, care lucrează într-un anume «câmp stilistic», i se vor părea de exemplu «adevăruri» sau «verosimile» numai construcțiile teoretice care urmează liniile stilistice ale «câmpului» său”⁴ (p. 112).

Capitolele semnate de Marius Augustin Drăghici abordează determinarea cultural-istorică a „construcțiilor teoretice” la nivelul epistemologic și caracterul constructiv al științei, în general (p. 118). Analiza pornește de la clarificarea tipurilor de categorii și concepte epistemologice care particularizează cunoașterea științifică, în contrast cu cunoașterea simțului comun. În *Experimentul...*, Blaga arată că modurile de raționalizare determină construcțiile despre lume și devin rigide în situația în care acestea sunt *efective în raport cu factorii actualizanți*. „Exemplele multiple date de Blaga din istoria științei sunt menite a ilustra faptul că descoperirile științifice însele se produc «în lumina unor coordonate stilistice», care trimit la o anumită interpretare a fenomenelor proprii unei anumite mentalități” (p. 119). Exigențele constituirii specifice ale diverselor domenii ale cunoașterii sunt de asemenea interpretate istoric. Conceptul de *stil* se relaționează la Blaga cu modurile de raționalizare pe care le determină specific, sub orientarea *categoriilor stilistic-abisale*, specifice diferitelor perioade mental-istorice, arată Drăghici, clarificator. În „Curentul istorist și programul lui Blaga din filosofia științei. O interpretare necanonică”, autorul pune în corelație cunoașterea filosofică (metafizică), „metafizica cunoașterii” și cunoașterea științifică, pornind de la tipurile de cunoaștere (I și II) în interpretarea încărcăturii lor metafizice, cu dimensiunea epistemologică, într-o abordare unitară, integratoare și prin delimitări și clarificări aplicate expresiei metaforice a contribuției epistemice blagiene. Drăghici propune o reconstrucție a concepției lui Blaga, ca epistemologie, dinspre contribuția lui Th. Kuhn și istoricul dificil al receptării operei sale, evidențind ideile blagiene despre structura și dinamica științei ca elemente de inaugurare a curentului istorist. Într-o nouă lectură a conceptului de „matrice stilistică”, Drăghici evidențiază „suprametoda”, re-evaluând elementele-structuri cu rol determinant în concepția lui Blaga privind natura și progresul cunoașterii științifice. Concepte precum „moduri de raționalizare”, „matrice stilistică”, „câmp stilistic”, „categorii *stilistic-abisale*”, „categorii de tip kantian”, „suprametoda” conduc la o evidențiere a unei epistemologii valoroase și originale.

Marian George Panait semnează ultimul capitol al volumului, intitulat „Lucian Blaga și epistemologia în perspectivă istorică”, analizând din perspectiva filosofiei cunoașterii trilogiile și textul de metafilosofie care introduce sistemul lui Blaga, pentru a evidenția construcția sa epistemologică, realizată „într-o manieră arhitectonică, sistematică”. Panait își propune o analiză a filosofiei științei la Blaga în cadrul mai complex al filosofiei mai recente a științei cu raportare la semnificația pe care o asociază, spre exemplu, Thomas Kuhn progresului cunoașterii. Autorul capitolului interpretează faptul că Blaga deschide trilogia cunoașterii printr-un studiu despre conștiința filosofică, în sensul că acest excurs reprezintă o cartografiere a specificului activității filosofice, cu o relevanță deosebită pentru teoria cunoașterii pe care o propune. În investigația sa arată și că Blaga propune în mod coerent și

³ Ian Hacking, „'Style' for Historians and Philosophers”, *Studies in History and Philosophy of Science*, vol. 23, 1992, pp. 1–20, în G. Nagât, „Varietăți...”.

⁴ A se vedea G. Nagât, *op. cit.*

original o perspectivă cuprinzătoare asupra aspectelor implicate în cunoaștere: obiectul cunoașterii, facultățile de cunoaștere; formele cunoașterii, limitele cunoașterii și justificarea acestor limite printr-un aparat conceptual ce descrie singularitatea modului ontologic uman determinat de Marele Anonim. Studiul despre corelația dintre experiment și matematică este cu deosebire specific științei moderne și un capitol important în teoria cunoașterii la Lucian Blaga, un filosof cunoscător al ideilor științifice contemporane lui (cum ar fi neopozitivismul, fără a se limita la acesta), astfel că arhitectura epistemologică propusă este creatoare, coerentă și adecvată științific.

Întregul volum se remarcă printr-un demers clarificator pe direcțiile principale reprezentate de conceptul cunoașterii (științifice); relația categorii *stilistice* – categorii kantiene și raportul dintre teoria „clasică” a cunoașterii și abordarea de factură metafizică a cunoașterii, condusă adesea prin lentile metaforizante, care se regăsește ca element de originalitate și dificultate, la Lucian Blaga. Volumul aduce elemente importante pentru o mai corectă poziționare a teoriei cunoașterii la Lucian Blaga, reprezentând un istorism aparte în filosofia științei, într-un remarcabil demers integrator cultural aplicat specificului și exigențelor cunoașterii științifice.

Henrieta Șerban

Oana Șerban (ed.), *Rethinking Modernity: Transitions and Challenges*, UK, Ethics International Press, 2023, 200 p.

A surprinde specificul modernității filosofice presupune o minuțioasă departajare, identificare și delimitare a contradicțiilor și a suprapunerilor de proiecte definitorii ale modernității. Lucrarea *Rethinking Modernity: Transitions and Challenges* abordează exact aceste aspecte; mai precis, acest cumul surprinzător al cunoașterii, de analizat prin contradicții culturale, revoluții științifice, revoluții estetice și chiar confruntări politice.

Prin acest demers, volumul editat de Oana Șerban valorifică și continuă în mod salutar valoroase idei prezente în preocupările cercetării actuale. Modernitatea filosofică conturează o relativă desprindere de cartezianism și o descriere a unui principiu al subiectivității, activ pe o plajă largă de preocupări specializate, de la cunoaștere, la socio-politic și estetică.

De la modernitatea timpurie la cea târzie, perspectivele analitice s-au diversificat, mai ales după contribuțiile filosofice critice ale lui Nietzsche, Heidegger sau Habermas. Studiile propuse în volum abordează critic reprezentările reductive și simpliste, de tipul idolilor lui Bacon, care sunt identificate și nuanțate, deconstruite, reconstruite sau eliminate, după caz. Reprezentarea omogenă și evolutivă istorică a modernității se alătură ordinii nomologice prescrise de rațiune și auto-legitimării științei într-un tablou mult mai complex. Modernitatea a adus în atenție teme și probleme devenite marcă a modernității târzii: utilizarea și „domnia” rațiunii, complexitatea subiectului, semnificația științelor și tehnologiei descriu un nou spirit al modernității („târzii”).

Procesele tranzitive (Derrida, Gadamer) reconfigurează modernitatea târzie, angajând relațiile logice ale culturii, spațiile cunoașterii, spații identitare, socio-politice și culturale, valorile și normele. Cotitura lingvistică susține importanța analizei discursive și a comunicării.

Dinamica socio-politică aduce în atenție și procesele transformative economice cu impact asupra modernității și modernizării. Dezechilibrele și re poziționările între centru și periferie conduc la noi configurații și polarizări, la noi tendințe, realități și direcții interpretative. Spiritualitatea și fenomenele religioase interferează cu fenomenele sociale, economice așa cum arată studiile lui Weber, precum și literatura specializată dedicată resurselor iudeo-creștine ale modernității.

Modernitatea și modernitatea târzie se întâlnesc într-un amplu și complex demers de confruntări și contestări, de legitimare și delegitimare, în jurul stabilirii autorității și legitimității, inclusiv prin raportare la ideologiile iluminismului, romantismului și raționalismului. Cotitura lingvistică ocupă în acest sens un loc important, care aduce în discuție noi teme: raționalitatea transformată (vezi „raționalitatea transversală” discutată de C. O. Schrag), caracterul multiplex al subiectului, viața individului ca operă de artă și caracteristica lichidă a artei și a modernității însăși (Z. Bauman), de centralizarea civilizațiilor etc.

Autorii abordează punctual numeroase teme de interes actual în cadrul generoasei sfere tratate de regândirea modernității. Ionuț Văduva tratează problema proprietății la Rousseau în *Discursul despre economia politică*. Dreptul la proprietate este o necesitate pentru fiecare individ și societate ca întreg funcțional și suveran. Analiza conceptului de proprietate este corelată de autor cu o discuție a argumentului lui Rousseau și cu conceptualizarea ideii de economie publică. Perspectiva lui Rousseau despre conceptul de proprietate este complexă și originală. În această interpretare, ea constituie temeiul pentru înțelegerea conceptului de suveranitate, precum și a teoriei contractului social care include toate aceste concepte care descriu aspecte importante ale relaționării cu societatea pentru depășirea antagonismelor.

Andreea Baciu investighează dimensiunile discursului moral în limitele descrise din disputa dintre Foucault și Habermas. Cele două perspective, cea a lui Foucault și cea a lui Habermas, par contrare: Foucault este interesat de concepte principale precum disciplină, biopolitică sau suveranitate,

pe când Habermas studiază posibilitatea democrației, prin modalitățile instituționale și deliberative. Habermas pare a căuta strategii pentru o democrație reală, funcțională, ce poate fi numită și ideală. Foucault urmărește contextul istoric care a prilejuit apariția guvernelor democratice și, mai ales, cum poate fi practicat libertatea în comunitățile care se declară democratice.

Vesselin Petrov studiază procesualitatea filosofică a tranziției de la modernitate la postmodernism. Acesta este conceput ca reconstrucție care integrează aspecte științifice, etice, estetice, între altele. Propunând sintagma „postmodernism constructiv”, autorul interpretează lumea ca procesual dinamic, cu o resursă teoretică în filosofia lui Whitehead. Termenii sunt în curs de resemnificare: „modern”, „contemporan” și „nou” nu mai reprezintă sinonime în astfel de interpretări specializate. „Modern” a însemnat ceea ce e în pas cu vremurile, dar și un stil în artă, între alte semnificații filosofice. Termenul „postmodern” își propune depășirea modernului, modernismului, modernității ca viziune bazată pe paradigma științifică galileeană-carteziană-baconiană-newtoniană a secolului al XVII-lea, dar și a modernității ca ordine mondială ce rezultă din acea paradigmă. Postmodernismul deconstructiv se bazează pe perspectivele novatoare aduse de Heidegger, Wittgenstein, gânditorii francezi (Derrida, Foucault și Deleuze) și unele trăsături ale pragmatismului american și a fost criticat pentru posibilele finalități nihiliste și relativiste. Postmodernismul constructiv vizează revizuirea conceptului de modern și o construcție novatoare a viziunii despre lume, bazată pe o nouă accepțiune a modernului.

Construind o teorie a precedentului în artă, Constantin Stoescu valorifică resursele kuhniene ale hermeneuticii radicale la Hancock. Se argumentează o analogie între designul arhitectural și cel teoretic și paradigmatic. Înțelegerea rațională a aspectului organizațional este inclusă într-o accepțiune a reprezentării ca text autonom care poate fi interpretat, criticat, deconstruit. Teoreticianul este în felul său un designer, un explorator, un modelator. Ian Barbour a valorificat paradigma model moral, argumentând că funcționează cel mai bine în religie. Nick Perry a comentat critic raportarea lui Barbour la teoria lui Kuhn. Comunitatea religioasă poate fi considerată ca o comunitate morală apărătoare a unei paradigme religioase. Practicile religioase ale unei comunități religioase sunt similare cu cele ale membrilor unei comunități științifice. Conform lui Perry, persoana lui Hristos oferă o soluție-model la puzzle-ul reprezentat de modul în care ar trebui să trăim, arată Constantin Stoescu.

Modernitatea este investigată critic prin conceptul de cosmopolitanism estetic, în capitolul semnat de Oana Șerban, în contextul și sub imperiul modernității lichide, cu consecințe valorificate într-o caracteristică a modernității exprimată prin jocul conceptual al mobilității (in)destructibile. Conceptul lui Bauman, „modernitatea lichidă”, reprezintă o metaforă pentru înțelegerea socialului și a ecosistemelor artistice ale culturii noastre contemporane într-o dinamică susținută a cărei continuitate, sau persistență transformativă, conduce la sugestia fluidă. Globalitatea modernității înregistrează o mobilitate propriu-zisă, dar și alte aspecte dinamice și transformative generate de criza ideologiilor, inclusiv de atacuri deconstructive la concepte precum „supremație” și „dominație masculină după modelul patriarhal de autoritate”. În aceste contexte, modernitatea este valorificată de Oana Șerban ca sursă a cosmopolitismului estetic și artistic – contexte aparte ale fluidizării. Autoarea analizează cosmopolitismul estetic (la Adorno și Habermas), deconstruit în ambele înfățișări propuse de Adorno și Habermas, atenție după modelul interpretării lui Bauman asupra modernității lichide. Alte repere conceptuale precum arta autodistructivă, artele fluide, orașele invizibile sunt considerate critic într-o „privire” dinspre arta și filosofia lui Gustav Metzger, considerat de Oana Șerban a fi influențat conceptul lui Bauman de modernitate lichidă și chiar creațiile lui Manolo Valdes și Herman Braun-Vega.

Mihaela Pop abordează o multiplicitate de modernități circumscrise revalorificării unui concept și fenomen *Mona Lisa*. *Mona Lisa*, reperul artistic clasic, par excellence, inaugurează prin mister, prin multiplicitățile de sugestie și semnificație, o deschidere spre discutarea altor aplicații artistice multisenficative ale secolului al XX-lea (Duchamp, Picasso, Magritte, Dali, Warhol, Botero, Lichtenstein, Bansky, toți fascinați de „obligativitatea” de a omagia și re-crea, critic sau și admirativ, *Mona Lisa*). Conceptele estetice *tipic moderne* sunt antrenate în procese transformaționale, la fel cum, pe alt plan, modernitatea este caracterizată de procese de transformare, uneori antagonice, spre exemplu, de revendicare și emancipare față de o tradiție. Moștenirea culturală a fost în diverse contexte istorice supradimensionată, minimalizată ori anulată. După Bacon, Descartes, Swift, acumulările de

cunoaștere conduc la creativitate și metode adecvate de cercetare, și chiar la o anumită autenticitate. De aici, exercițiul fenomenologic prezintă procesul de modernizare ca proces inerent condiției umane de a deschide spre o prezență a înțelegerii și exprimării. Conform conceptelor heideggeriene, arată Mihaela Pop, se poate evidenția arta ca apartenență la un timp istoric și la cultura unei colectivități sau națiuni.

Modernitatea poate fi tratată prin centralitatea actului de reprezentare în operele de artă și în procesul de creație. Eva Ivan-Haintz investighează teoria reprezentationalistă a artei și pornește de la această idee pentru a analiza modalitățile etice și estetice în artă și, mai precis, pentru a analiza cadrul filosofic care înlesnește trecerea de la artă ca imitație (fie a unui ideal-realitate sau a unei realități) la artă ca reprezentare originală. Astfel de cadre generoase au fost romantismul și care s-au remarcat chiar ca puncte de cotitură critice, contestând atât reprezentarea, cât și imitația. Heidegger a investigat esența artei ca dezvăluire a adevărului, în raport cu pictura lui Vincent van Gogh, „Ghetele”. Modernitatea artistică este considerată ca manifestare a tensiunii etico-estetice dintre adevăr și reprezentare.

O direcție aparte de cercetare este deschisă de reinterpretarea „ecosofiei”. Bogdana Todorova propune o discuție despre „noua eco-sofie”, analizată în corelație cu „eco-etica”, într-o reconstrucție paradigmatică a filosofiei sociale moderne. Lucrarea valorifică potențialul umanist al ecologiei și necesitatea unei „noi ecologii spirituale” pe care Islamul o transpune într-un „cod al mediului” ca rezultat al dezbaterii publice despre valorile și etica mediului. Musulmanii investesc astfel mediul cu statutul de miză a bunăstării generațiilor prezente și viitoare. Autoarea adoptă o abordare fenomenologică în care salvarea naturii pornește de la salvarea omului. Această paradigmă universală reconstruiește prin „noua eco-sofie” o civilizație umanistă renăscută, înnoită, cu aplicabilitate universală.

Andreea Ioana Vlad abordează investigarea temei specific moderne a identităților conflictuale în cadrele specifice Erei Meiji și ale perspectivei *Kokoro*, propusă de Natsume Sōseki. Scriitorul modernist tratează schimbările socio-economico-politice și reformele din perioada Meiji, pentru a construi un concept despre individualism, ca modalitate de a face față timpurilor incerte și dificile, în lumina problemelor asociate cu modernitatea. La confruntarea dintre tradiție și modernitate se dezvăluie o analiză a fațetelor crizei de identitate în orizontul conflictelor interioare cutremurătoare.

Volumul se încheie emblematic cu investigarea formelor de refugiu ale fericirii, într-o cheie fenomenologică, prin incursiuni teoretizante în filmele lui Milos Forman, în capitolul semnat de Ioan Mateiciuc. Autorul observă că filmele lui Forman au drept referențial motivul fericirii. Imaginea afectivă devine instrument analitic și metodologic principal în această incursiune. Aplicat caz-cu-caz, film cu film, acest mod de lectură conduce la o interpretare prin formulă „teleologică” a unui cinema cu valențe terapeutice.

Reevaluări centrale angajează reevaluări periferice. Emerg noi tendințe polarizate. În investigarea modernității, atât provocările, cât și tradițiile, fragmentările și reunificările interpretative, legitimările și delegitimările, precum și procesele transformative continuă să aibă un rol central. În această epopee fluidă, ceea ce evoluează și persistă este în mod predominant dinamica acestora, jocul schimbător al soluțiilor propuse.

Henrieta Șerban